

W. VON KLOEDEN, H.-B. GERL-FALKOVITZ, *Edith Stein, be-bra wissenschaft verlag Berlin-Brandenburg 2008, 199 ss.*

W tym przypadku nie wystarczy tylko omówić wyżej wskazaną książkę. Aby uświadomić sobie jej wartość i znaczenie, trzeba ukazać uwarunkowania wiodące do jej powstania. Zostały one zaznaczone na stronie tytułowej notką: *Ernst Freiberger-Stiftung*.

ERNST FREIBERGER jest założycielem fundacji noszącej jego imię. Celem tej fundacji jest — między innymi — ochrona starych i budowa nowych pomników wielkich osobowości I poł. XX w. Zwróćmy uwagę, że jest to czas dwóch wojen światowych, czas wojskowych i tych, których — często, wbrew własnej woli — „wcielono” do wojska. Bohaterowie z pól bitewnych nie są przedmiotem zainteresowania fundacji. Ona przywołuje pamięć tych, którzy mają znaczne osiągnięcia w obszarze szeroko rozumianej nauki i kultury, i stali się „bohaterami bez szpady” W tym właśnie projekcie mieści się „ulica przypomnienia”. Przez odsłonięcie po-

⁵ Cyt. za: A. HANICH, *Martyrologium duchowieństwa Śląska Opolskiego w latach II wojny światowej*, Opole 2009, s. 5.

piersia przywrócono pamięci społecznej do tej pory postaci: A. HAUSHOFERA — pisarza zamordowanego przez hitlerowców, K. ZUSE — pioniera budowy komputerów, W. RATHENAU — byłego ministra spraw zagranicznych, T. MANNA — pisarza, L. MIESA VAN DER ROHE — architekta, G. ELSERA — jednego z uczestników nieudanego zamachu na HITLERA.

25 marca 2009 r. w Berlinie A. SCHAVAN, minister szkolnictwa i badań naukowych w niemieckim rządzie A. MERKEL, odsłoniła popiersie Edyty Stein — niemieckiej filozofki, katolickiej zakonnicy. Schavan podkreśliła w przemowie z tej okazji znaczenie pielęgnowania „żywej kultury pamięci w młodych pokoleniach (...) ponieważ do wieczności odchodzi coraz więcej świadków historii”. E. Freibergger w swoim przemówieniu zwrócił uwagę na fakt, że

wspólnota niezwykłych osobowości zgromadzonych na „ulicy przypomnienia” otrzymuje przez pomnik Ed. Stein nowy wymiar. Ona jest „świętą”. Jest to kategoria będąca poza naukowo-historycznym doświadczeniem. Świętość należy do najstarszych przedstawień ludzkości, mimo to jest bardzo aktualna w życiu współczesnych ludzi. Niewzruszona witalność świętości w myśli religii świata, szczególnie Kościoła katolickiego, dowodzi jej niezbywalności w życiu religijnym (...) dla teologów i filozofów historii interesującym jest pytanie: Czy Edyta Steina poniosła śmierć męczeńską jako Żydówka, czy jako chrześcijanka? Dla naszej ulicy pomników takie pytanie jest bez znaczenia. Dla nas fundamentalną sprawą jest to, że historia Edyty Stein jest opowiadaniem godnym przemyślenia i wartym zapamiętania, mówiącym współczesnym i przyszłym pokoleniom o życiu absolutnie oddanym dobru. Czym więcej się o tym życiu myśli, tym bardziej ukazuje się ono godne upamiętnienia.

Popiersie Edyty Stein zostało zaprojektowane przez B. GERRESHEIMA, jednego z najbardziej znanych w Niemczech rzeźbiarzy. Jest on również autorem pomnika Edyty Stein w Kolonii.

Życie, śmierć, twórczość Stein zostały uwiecznione odsłonięciem popiersia na „ulicy przypomnienia” Edyta Stein ma swój kolejny pomnik. Omawiana praca, wydana z tej okazji, jest wydaniem co do jakości i treści — w dosłownym i przenośnym sensie tego słowa — pomnikowym. Jej korpus stanowią trzy części: część I: W. VON KLOEDEN, *Obraz życia Edyty Stein* (s. 11–32); część II: H.-B. GERL-FALKOVITZ, *„Zmaganie się z wiecznymi pytaniami”*. *Znaczenie Edyty Stein* (s. 35–110), część III: *Dokumentacja* — wybrane i skomentowane przez W. von Kloedena fragmenty dzieł Stein (s. 114–181). Na początku książki umieszczono przemowę E. Freiberggera, *Pomnik dla Edyty Stein* (s. 7–9); zakończenie zawiera: bibliografię E. Stein, zestawioną przez W. von Kloedena (s. 184–194), oraz dane o autorach (s. 197).

Trzy części korpusu korespondują ze sobą logicznie: po przybliżeniu życia i dzieła Stein następuje jego ocena oraz prezentacja najważniejszych fragmentów.

Kloeden kreśli „obraz życia” Stein. W tekst „wplecione” jest 9 zdjęć ilustrujących słowa. Napisał on biografię o charakterze faktograficznym, podając najważniejsze wydarzenia, i krytycznym, odsłaniając kulisy tych wydarzeń. Dzięki tej metodzie biografia jest interesująca dla czytelników mniej i bardziej zorientowa-

nych w życiu Współpatronki Europy. Zwracam uwagę tylko na niektóre mniej znane fakty.

Publikując w 1900 r. pierwszą część *Badań logicznych*, E. HUSSERL wywołał „ruch fenomenologiczny”. Zaczęli zjeżdżać się do niego, wykładającego wówczas w Getyndze, studenci z całej Europy, zachwyceni obiektywizmem i realizmem, wyrażonym w formule „powrotu do samych rzeczy”. Ale w Getyndze Husserl był już innym filozofem. Opowiadał się za transcendentalem idealizmem, który uważał za swoje największe osiągnięcie. Z przemiany Mistrza, jak nazywali Husserla studenci, Stein zdawała sobie doskonale sprawę. Miała wgląd do wszystkich jego manuskryptów, przygotowała przeciw do druku tzw. *Idee I*.

Odejście Husserla od realizmu i zwrócenie się do nowego rodzaju idealizmu wywołało wśród uczniów początkowo ostre dyskusje, po których nastąpiły publikacje. Na czele „rebeliantów” stała H. CONRAD-MARTIUS, późniejsza serdeczna przyjaciółka Stein. Spór dotyczył bytowego statusu fenomenu, konsekwencji opowiedzenia się za realnoontologicznym oglądem istoty, bądź za transcendentalem oglądem istoty, w którym naturalna postawa zostaje zawieszona, czyli „wzięta w nawias”. Opowiedzenie się ma istotne konsekwencje w odpowiedzi na pytania: Czym jest filozofia? Co umożliwia jej uprawianie? Na ile filozofia świadomości daje odpowiedź na pytanie o prawdę własnego istnienia? Dlaczego Husserl zwrócił się ku nowemu idealizmowi?

Na twórczość Edyty Stein trzeba patrzeć w kontekście zwrotu Husserla ku transcendentalem idealizmowi i odpowiedzi na wyżej postawione pytania.

Powszechnie wiadomo, że Stein jeździła z wykładami po całym obszarze języka niemieckiego. Ale kto wie, że np. tylko z okazji 750 rocznicy śmierci św. ELŻBIETY wygłosiła 12 wykładów i podobną liczbę wykładów na temat katolickiego wychowania dziewcząt i kształcenia kobiet?

W końcowych partiach Kloeden zwraca uwagę, że w 1994 r. zostało założone Niemieckie Towarzystwo im. Edyty Stein w Speyer i podkreśla, że już w 1989 r. zostało powołane Polskie Towarzystwo im. Edyty Stein we Wrocławiu, z siedzibą w wyremontowanym — z jego inicjatywy — domu rodziny Steinów.

Gerl-Falkovitz jest znana w Polsce jako redaktor naukowy dobiegającego do końca wydania — w 26 tomach — dzieł wszystkich E. Stein (ESGA) oraz jako autorka licznych prac o życiu i twórczości wielkiej karmelitanki. Ogromna wiedza i dar istotowego, fenomenologicznego spojrzenia pozwala jej na ocenę dzieła E. Stein z zewnątrz, w konfrontacji z innymi myślicielami, np. Husserlem czy HEIDEGGEREM, jak i od wewnątrz, przez wydobycie i ukazanie znaczenia podejmowanych przez Stein tematów i jej własnych rozwiązań.

Stein należy do pokolenia Niemców, które przegrało I wojnę światową, które doświadczyło załamania marzeń, tak indywidualnych, jak i społeczno-narodowych.

Lata 1917–1919 są dla Stein czasem najgłębszego ludzkiego i duchowego kryzysu. Został on stopniowo przewyciężony „obudzeniem” w niej wiary religijnej. Upadek Niemiec był dla Stein i jej rówieśników „duchowym trzęsieniem ziemi” W filozofii szukała odpowiedzi na pytania o istotę–sens własnego istnienia i istnienia wspólnoty. Już w tym czasie pojawiają się u niej myśli, że „moje bycie jest byciem dla drugiego” Teoretyczne, istotowe odkrycie prawdy własnego istnienia zostaje włączone w praktykę, w życie. Stein angażuje się teoretycznie i praktycznie w wychowanie i kształcenie dziewcząt i kobiet. Jej niezwykłość na tym polu polega na tym, że wychowanie — według niej — polega na stworzeniu dla wychowanka warunków wolności do bycia sobą samym, a kształcenie — na stworzeniu warunków do wolności oddania siebie samego drugiemu.

L. FEUERBACH, K. MARKS i F. NIETZSCHE zrobili wszystko, aby ukazać, że Bóg jest projekcją człowieka. Konsekwencją braku istnienia Boga jest brak istnienia obiektywnej rzeczywistości. Wiek XIX to czas subiektywizmu, psychologizmu, historyzmu. Spojrzenie na rzeczywistość: istniejące osoby, rzeczy, przyrodę, jest tylko i wyłącznie spojrzeniem myślącego tutaj i teraz podmiotu. Wielkość myśli E. Husserla polegała na odkryciu istnienia czegoś istniejącego niezależnie od myślącego podmiotu. Powrót do obiektywnie istniejącej rzeczy, w czasach absolutnego relatywizmu, był dla młodych fenomenologów czymś niezwykłym. Stein wyznaje, że pragnienie prawdy było jej jedyną i ustawiczną modlitwą. „Kto szuka Prawdy, szuka Boga, czy jest tego świadom, czy nie”. Dlatego musiała opowiedzieć się za istnieniem realnej rzeczywistości. Z intelektualnej i życiowej uczciwości podjęła wysiłek „wzniesienia się” z własnego, czasowego istnienia do istnienia sensu wszelkiego bycia. W jej myśli musiało dojść do konfrontacji fenomenologii Husserla z filozofią św. TOMASZA Z AKWINU. W monumentalnej pracy o bycie wiecznym i przygodnym pokazuje, że jest przejście z bytu czasowego osoby ludzkiej do bytu wiecznego Boga. Czasowe Ja jest ze swej istoty ukierunkowane na istnienie wiecznego bytu Boga. Bycie osoby ludzkiej odsłania horyzonty nieskończonego bycia Boga.

E. Stein – s. Teresa Benedykta od Krzyża jest fenomenologiem i jednocześnie mistykiem i teoretykiem mistyki. Żyła w czasie rozkwitu tzw. ruchu katolickiego, czyli odkrycia katolicyzmu jako twórczego czynnika w życiu duchowym jednostki i społeczności. Jej chrzest i wstąpienie do Karmelu, jako decyzje absolutnie własne, są zwrotem ku pełni bycia. Ona osiąga pełnię siebie przez oddanie siebie Pełni – Bogu. Jej dzieła teologiczne: *Drogi poznania Boga* i — zwłaszcza — *Wiedza Krzyża*, mają podwójny wymiar: (1) obiektywny, w którym ona analizuje naukę DIONIZEGO AREOPAGITY czy naukę św. JANA OD KRZYŻA oraz (2) subiektywny, w którym ona — jako fenomenolog, na podstawie wczucia, czyli przeżycia mistycznego — opisuje własne doświadczenie istnienia Boga.

W trzeciej części znajdziemy fragmenty z następujących prac Edyty Stein: *O wczuciu* (1917), *Etos zawodów kobiecych* (1931), *Powołanie mężczyzny i kobie-*

ty według porządku natury i łaski (1931), *Matczyna sztuka wychowania* (1932), *Nauczycielka w szkole wyższej i elementarnej* (1932), *Intelekt i intelektualiści* (1930), *Jak wstąpiłam do Karmelu* (1938), *Wiedza krzyża* (1942).

Popiersie E. Stein, odsłonięte na „ulicy przypomnienia”, przybliży społeczeństwu wielkość i świętość Współpatronki Europy. Niech Europejki i Europejczycy biorą z niej wzór w „dochodzeniu do samych siebie”, w odkrywaniu tożsamości, w zbliżaniu się do prawdy własnego istnienia.

Ks. Jerzy Machnacz